

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 31 • Ağustos/August 2023
www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut552>

Araştırma Makalesi/ Research Article

Hüseyin Nihâl Atsız'ın Şiirlerinde Adsızlık ve Mezarsızlık Motifi

The Motif of Anonymity and Cemetery Absence in the Poems of Hüseyin Nihâl Atsız

Öz

Türkçülük anlayışıyla eserler kaleme alan Cumhuriyet Dönemi'nin önemli sanatçı ve fikir adamlarından Hüseyin Nihâl Atsız; yazdığı makaleleri, romanları ve şiirleri ile döneminde ön plana çıkmıştır. Daha çok tarih ve Türkoloji alanında Orkun, Orhun, Ötüken, Kürşad, Atsız Mecmua gibi kendi kurduğu dergilerde makaleler yayımlayan Atsız, Yolların Sonu adlı şiir kitabındaki şiirleriyle de döneminde ve sonrasında da ilgi görmüştür. Ele alınan bu çalışmada Atsız'ın Yolların Sonu adlı şiir kitabında karşımıza çıkan adsızlık ve mezarsızlık edebî motifinin neden bir motif olduğu ve hangi bağlamda karşımıza çıktığı Türk edebiyatı ve Türk tarihinden örneklerle desteklenerek sunulmuştur. Köktürk Yazıtlarında, Türk destanları ve bilimsel eserlerde, Atsız'ın şiirlerinde motifleşen adsızlık ve mezarsızlık ile ilgili birçok kolektif bilinç dışı anlayış karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda ideal bir Türk tipini yansıtan bu motifler kolektif bilinç dışının da etkisiyle tarihsel bir anlayışa bağlı olarak motifleşen adsızlık ve mezarsızlık motifini Atsız'ın yalnızca Yolların Sonu adlı şiir kitabında değil, aynı zamanda romanlarında da görmekteyiz. Atsız'ın sonradan almış olduğu soy adına bile etki eden adsızlık ve mezarsızlık motifi çalışmada ele alınması bakımından önem arz etmektedir. Bu konuda daha önce alanyazında yapılmış herhangi bir çalışma yoktur. Çalışmada Atsız'ın şiirlerinde motifleşen adsızlık, mezarsızlık anlayışının fikrî arka planı ele alınarak Atsız'ın sanatsal ve düşünsel yönüyle ilgili yapılacak çalışmalara kaynaklık ederek katkı sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Nihâl Atsız, Atsız, Türk halk edebiyatı, Türkçülük, Motif.

Abstract

Hüseyin Nihâl Atsız, one of the important artists and intellectuals of the Republican Era who wrote works with the understanding of Turkism, came to the forefront in his period with his articles, novels and poems. Atsız, who published articles mostly in the field of history and Turkology in the journals he founded such as Orkun, Orhun, Ötüken, Kürşad, Atsız Mecmua, attracted attention during and after his period with his poems in his poetry book Yolların Sonu. In this study, why the literary motif of namelessness and gravelessness, which we encounter in Atsız's poetry book Yolların Sonu, is a motif and in what context it appears is presented by supporting it with examples from Turkish literature and Turkish history. In the Köktürk Inscriptions, Turkish epics and scientific works, we come across many collective unconscious understandings of namelessness and gravelessness, which become motifs in Atsız's poems. At the same time, these motifs, which reflect an ideal Turkish type, are motifized depending on a historical understanding with the influence of the collective unconscious, and we see the motif of namelessness and gravelessness not only in Atsız's poetry book Yolların Sonu, but also in his novels. The motif of namelessness and gravelessness, which affects even Atsız's surname, is important in terms of being discussed in this study. There is no previous study on this subject in the literature. In the study, it is aimed to contribute to the studies to be conducted on Atsız's artistic and intellectual aspects by addressing the intellectual background of the motif of namelessness and gravelessness in Atsız's poems.

Keywords: Hüseyin Nihal Atsız, Atsız, Turkish folk literature, Turkism, Motif.

Kasım Turgut*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Doktora Öğrencisi
İstanbul Üniversitesi Türkiyat
Araştırmaları Enstitüsü
İstanbul/Türkiye
E-mail: kasimmturgutt@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1510-8749

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 26.06.2023
Kabul Tarihi: 09.07.2023
E-yayın Tarihi: 31.08.2023

Atıf/Citation:

Turgut, K. (2023). Hüseyin Nihâl Atsız'ın Şiirlerinde Adsızlık ve Mezarsızlık Motifi. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (31), s. 59-71.

Giriş

Millî Edebiyat Dönemi'nde eserlerde sıkça işlenen Türkçülük düşüncesi Cumhuriyet Devri'nde de millî edebiyat anlayışı ile eserler veren kimi şairler tarafından devam ettirilmiştir. Bunlardan biri de Türkçülük fikrî arka planında eserler kaleme alan Hüseyin Nihâl Atsız'dır. Atsız, eserlerini kaleme alırken İslâmiyet Öncesi dönemin destan geleneğinden, Türk tarihinden ve halk edebiyatından da sık sık faydalanmıştır. Atsız, bir Türkolog ve tarihçidir. Lisans öğrenimi Türk Dili ve Edebiyatı olmakla birlikte bilim adamı olarak Atsız her şeyden önce tarihçidir; ilmî çalışmalarının çoğu tarihle ilgilidir. (Deliorman, 2013: 139). Uzun yıllar, çıkardığı Atsız Mecmua, Orhun, Orkun, Ötüken gibi dergilerle millî şuuru dinamik tutmak ve uyandırmak amacıyla olmuştur. Atsız, Türk'ü, mitolojik dönemiyle, destan çağıyla, tarihî devirleriyle ve bugünüyle idrâk etmiştir. (Ercilasun, 2019: 376). Ona göre "Millet, millî bir hedef ister. Ancak o hedefi gördüğü zaman sürü olmaktan çıkıp insanlaşır, bencil olmaktan kurtulup fedakârlaşır." (Yıldırım, 2019: 19). Milleti millet yapan unsurlardan biri ona göre erdem ve millî gururdur. Gurur sözcüğü TDK sözlükte **övünme** demektir. TDK'nin gurur sözcüğü ile ilgili vermiş olduğu cümle örneği gurur sözcüğünün millî gurur bağlamında da Enis Behiç Koryürek'in şiirinden bir örnekle ele alınmıştır: "Vatana gözyaşı döktünse eğer / Varlığın bu yüksek gururu anlar." Millî gurur kavramı bu bağlamda milliyetçiliğin gösterişsiz ve menfaatsiz, samimi olması gerekliliğidir. Atsız'a göre milleti için öne atılmak en başta fedakârlık gerektirir. Bu fedakârlık ise yine hiçbir beklenti ve gösteriş olmadan yapılan fedakârlıktır.

"Atılgnalık, tehlikeyi göze almak, kazancın baş şartıdır." (Atsız, 2018: 141).

"Yaşamaya en çok hak kazananlar, ölümü göze alanlardır." (Atsız, 2018b: 141).

Diyen Atsız için milletin vâir olması için birinci şart: Milletin her ferdinin millî değerleri için ölümü bile göze alması anlayışıdır. Aynı zamanda asker kökenli olan ve askerî tıbbiyede görev yapmış olan Atsız'ın bu düşünceleri Orhun Yazıtları'ndaki şu fikirlerle de benzer:

"Felek emrettiğinde (herkes ölecek), insanoğlu hep ölümlü yaratılmış." (Ölmez, 2015: 104).

Sözünden de ölüm uğruna millî varlık için ileri atılması düşüncesi bakımından da etkilendiği yazmış olduğu makalelerinde görülmektedir. Yaşamaya hak kazanmak ise ancak öldükten sonra olacaktır. Dünya'da milleti için görevini tamamlayanlar, Türk milletinin birlik içerisinde ebedîyen var olma yolunda üzerine düşen görevi yaptıktan sonra kahraman ruhlar **Tanrı Dağı** çevresinde, yaşamaya devam eden Türk devletlerini -devletini- ve Türk milletini rûhânî âlemde mutlulukla izleyeceklerdir. Bilge Kağan, milletin esaretten kurtuluşunu ve İkinci Köktürk devletinin kuruluşunu (681 yılı) anlatırken: "Türk Tanrısı, Türk milletinin adı ve sanı yok olmasın diye babam Kağan (Kutluğ) ile anam Hatun'u yükseltmiş; şimdi de beni tahta çıkarmıştır." (Turan, 2017: 111). Diyerek bu noktada özellikle adsız sansız kalmama endişesi hükümdarın kendi şahsı için bile değil; millet içindir, şahsî bir çıkar için değildir. Çünkü önemli olan milletin bekâsıdır. Atsız'ın şiirlerinde motif olarak karşımıza çıkan adsızlık düşüncesi ise yine bu bağlamda milletin adsız kalmaması için kendi adından geçmek düşüncesi aşağıda verilen örneklerle ortaya konulacaktır.

Atsız, Türklüğün en başta Türk milleti için adanmışlık olduğu fikrini sık sık tekrar ederek vurgulamış, şiirlerinde ise mezarlılık motifi bağlamında vatana ve Türk milletine kendini feda eden kişileri -hatta ruhları- dile getirmiştir. Türk devlet geleneğinde var olan devlet-i ebed müddet düşüncesi, devletin dünya yok olana kadar yaşaması düşüncesidir. Atsız'a göre bu ancak kendini devletine ve milletine adayan **ruhlarla** gerçekleşir. Millet varsa devlet vardır.

Milleti de büyük bir millet yapacak olan kolektif bilinç ve kimliktir. Kolektif kimlik, bir kültürün taşıdığı norm, değer, sosyal kontrol vb. gibi topluma has özelliklerin benimsenmesi ve bunlara benzeşmek suretiyle edinilen toplumsal kimlik anlamına gelmektedir. (Tural, 1988: 62). Kolektif kimlik, geleneksel toplum yapısında bireysel kimliğe nispetle daha birincil konumdadır. Özellikle bütüne işaret eden millî ve dinî kimliklerde kendisini göstermektedir. Bu bağlamda kolektif kimlik belirli bir alanda sınırları belli bir kültürel topluluğun sahip olduğu kimlik olarak sınırlandırılabilir ya da genişletilebilir. (Özdil, 2017: 392). Atsız'ın da sık sık vurgulamaya çalıştığı ve bu çalışmada ele alınacak olan adsızlık ve mezarlılık motifleri tek tek bireysel kimliklerden, kolektif kimliği ve buna bağlı olarak millî kimliği inşa etmektir. Millî kimlik, kolektif kimlik türünün en müşahhas örneklerindedir. (Özdil, 2017: 393).

1. Türk Kültüründe Ad Alma ve Adsızlık

Eski Türklerde ad verme geleneği hem günlük hayatta hem de Türk halk hikayelerinde karşımıza çıkan önemli bir gelenektir. Ad: (Ad/At). Tanımlama, nitelendirme anlamı içerir. Türkçede ad aynı zamanda at demektir ve pek çok lehçede d/t farkı ortadan kalkar. At kutlu bir hayvan olarak o kişinin kimliğidir aynı zamanda. Tersine bir mantıkla, kişinin adının aslında onun soyut bir atı olduğu ve kendisini taşıdığı düşünülebilir. Bu nedenle eskiden Türkler öldüklerinde atlarıyla (yani adlarıyla) birlikte gömülmüşlerdir. Yeryüzündeki tüm Türk şive ve lehçelerinde Ad/At biçimiyle binlerce yıldır yer alan ortak bir kelimedir. Aynı zamanda bir kök olarak yüzlerce kelimenin türemesine olanak vermiştir. (Karakurt, 2011: 11).

Adsız, isimsiz çocuk demektir. Henüz kahramanlık yapmadığı için adı koyulmamış çocuk. Türk geleneğinde çocuk büyüyüp de bir kahramanlık veya önemli bir iş yapana kadar kendisine isim verilmez ya da o zamana kadar geçici bir ad verilir. Dikkate değer bir olay gerçekleştirdiğinde ise o bölgenin ulu kişisi (ozan, şaman, hoca vs.) gelir bu yaptığı kahramanlığı çağrıştıran bir ad koyar. Genelde küçük bir şölen yapılır veya yemek verilir. Bir dönem Altay Türklerinin özel ad taşımadıkları da görülüyor (Altın Toyçu Destanı) Bunlar aile adlarını kullanır ancak çok önemli bir başarı gerçekleştirdiklerinde özel ad taşıma ayrıcalığını kazanırlardı. (Bulut, 2020: 320). Örneğin, Dede Korkut öykülerinde anlatılan ve boğayı boynuzlarından tutup yere vurarak yenen çocuğa Korkut Ata'nın gelerek Boğaç adını vermesi gibi. Adsız olmak bir eksiklik sayılır ve bu nedenle olumsuz anlamlar içerir. Sibirler'de ise Adsız Hanım adlı kötücül bir ruh bulunmaktadır. Ad nesnenin bir anlamda ruhudur, onun bir parçasıdır ve aralarında bir bağ vardır. Sümerlerin İnanışına göre Su Tanrısı Enki, her şeye bir ad vermiş ve böylece yaratılış başlamıştır. (Karakurt, 2011: 11-12).

Adsız/Atsız Hanım ise bir kötülük Tanrıçasıdır. Kötülükler yapar, adı olmadığı için bu kötülükleri kimin yaptığı bilinmez. Adı olmayan kötülük, bu aleme değil farklı bir evrene, başka bir boyuta aittir. Adsız Hatun'un, henüz kahramanlık gösteremediği için ad alamayan çocuklara ilişeceğinden korkulur. (Karakurt, 2011, s. 11). Diğer bir

ifadeyle de Adsız: (Ad/At). Adı olmayan demektir. Aynı zamanda at sözcüğüyle de bağlantılıdır ve bu bağlamda atsız olmak adsız olmakla eşdeğer tutuluyor olabilir. (Karakurt, 2011: 11). Atsız'ın sonradan aldığı Atsız soyadını da bu bağlamda düşünebiliriz. Böyle bir fikrî arka planın aynı şekilde Atsız'ın ele alacağımız şiirlerinde de aynı şekilde yansıdığını görmekteyiz.

Oğuz Han, fırsat bulamadığı için adsız kalan gençleri/yiğitleri de iterek, dışlayarak toplumsal bir yaraya dönüştürmez. Onları bilgece bir yöntemle örgütleyerek vahşi ve karanlıklar diyarına sefer düzenler. Nitekim daha önce fırsatını bulamayan gençler, bu bilgece tasarrufla yaşadıklarını kanıtlamanın fırsatını yakalar ve gösterdikleri çaba ve hünerleri doğrultusunda ad alırlar: "Oğlan yerinde zıplıyordu. En güzel adı kendi gücü ile almıştı."

Oğuz'un, ad alamadığı için bir bakıma psikik tıkanma yaşayan gençleri bir tür oryante etme yönündeki bu bilgece tavrı, çok yönlü bir sağaltım amacı taşıdığı gibi kişiyi kendisi hakkında bilinçlendirerek onun sosyo-psikik (sosyal ve ruhsal) açıdan yeniden doğumuna da refakat eder. Bu bakımdan ad almak yine millet için bir şey yapmanın sonucunda verilir. Sonrasında ise kişi her ne kadar ad alsın da millete mensubiyet çerçevesinde kolektif bir bilinçle millet için yaşamaya devam eder. Zira Oğuz Han, "Neslin adsız kalırsa cihana sahip olsan da ne fark eder?" Diye düşünmektedir. (Korkmaz, 2003: 75).

Biyolojik doğumun insanın tamamlanmışlığına hiçbir zaman gönderme yaptığına kâni değildir. Psikik doğum için ise, bireyin mutlaka kendi olarak dünyaya atılması, kaygı duyması ve acı çekmesi gereklidir. Bu durum, gerçek anlamda bireyin, 'kendini kurma', 'özünü geliştirme' gibi ontolojik sorunlarına gönderme yapar. Oğuz Yurdu'nda geçen karanlıklar ülkesi de yine simgesel anlamda, kişinin kendisiyle dünya arasındaki engellere gönderme yapmaktadır. Kişi, bu engelleri yok saymak veya onlardan kaçmak yerine, üzerine gidip onları aşarak, adına erişmekle yükümlüdür. Dünyaya bırakılan kişiyi adı, vahşi ve karanlık bir diyarda (bilinmezlikte) beklemektedir. Kişi, eylem ile bilgiyi birleştirerek karanlıkları aydınlatmak, kaosu kozmosa dönüştürmek zorundadır. Bilinmezlik bilinir kılındığında, kişi, dünyanın düzensizliğinden kopardığı parçada kendini gerçekleştirmiş olacaktır. Bu tutunma noktası bireyin adıdır. Ad, dünyaya karşı alınan tavrın niteliğini ve yönünü de belirler. Oğuz soyunun ad alma çabası, çevreyi dünyaya, **ölümü ölümsüzlüğe dönüştürme** çabasının metaforik bir görünüşüdür. (Korkmaz, 2003: 75). Böylece Türklerde ad almak öncelikle millî mensubiyet kazanmakla kişinin kolektifleşmesidir. Sonrasında bu kazanılan ad yine milletin şanını yücelterek millete dönecektir. Türk milletinin ad almadaki ölümü ölümsüzlüğe çevirme anlayışı ise Türklerdeki devlet-millet, ordu-millet ve devlet-i ebed müddet anlayışıdır. Ölümsüz olan; kişiler değil, millettir. Bu anlayış, **Bengü Taşlar** olarak da adlandırılan Orhun Yazıtları'nda da karşımıza çıkmaktadır. "Felek emrettiğinde (herkes ölecek), insanoğlu hep ölümlü yaratılmış." (Ölmez, 2015: 104). İnsan ölecektir; fakat **Bengü Taşlar**daki mefkûreler, öğütler; "Türkler için çağlar ötesidir." anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir.

2. H. Nihal Atsız'ın Şiirlerinde Bir Metafor Olarak Adsızlık ve Mezarsızlık Edebî Motifi

Metafor kavramı genel yapısı itibarıyla çok farklı anlam açılımları taşıyan bir sözcüktür. Bu aslında kavramın temelde "taşımaya" (bir anlamı ötekine gönderme)

anlamıyla sonsuz bir anlam evrenine açılmamasından kaynaklanmaktadır. Sözcük, en basit yapı taşı olan mecazla başlayıp, kişileştirme, istiare... vs kadar çok geniş bir anlam evreninde bulur kendini. Merkeze atılan bir taş gibi her anlam boyutu, onun yapısını açar, yapısına katkıda bulunur. Edebiyat ve dil algısı noktasında kavramsal bir sunum ve sembolleştirme formu olarak metafor, sözcüğün anlam çevreninin genişlemesiyle birebir ilgilidir. (Arslan, 2008: 259). Atsız'ın zihin dünyasında ve ele alınan şiirlerinde ideal Türk tipine göndermeler yapan ve yokluğun, adsızlık ve mezarsızlığın aslında milletin varlığında yok oluşu anlamlarını bir metafor olarak ifade etmektedir. Bu metaforların Yolların Sonu adlı şiir kitabında sık sık tekrar eden bir fikir olarak karşımıza çıkması, metaforların edebi motif haline gelmesini sağlamıştır.

Edebî eserin en küçük ögesine motif denir. Motif, aynı eser içinde yer alan diğerlerinden **biçim** ya da **anlam** gibi özelliklerden biriyle başkalık arz eder. Edebî eserdeki ses, bir söz ya da bağımsız bir ibare bazen bir motif olmaya yeter. Motiflerin bir düzen halinde birleşkesinden edebî eser oluşur. Bazı motifler, eser için vazgeçilmez unsurlardır ki bunlara temel motifler denir. (Karataş, 2001, s. 292). Motif, edebiyatta ya da folklorda yinelenen bir tema, karakter ya da söz kalıbıdır. (Özşener, 2009: 61). Motif, genel olarak, aynı ya da farklı eserlerde olduğu gibi tekrarlanan ve tipik bir özellik taşıyan olay örgüsü, anlatım tutumu ya da imajlar şeklinde tanımlanabilir. (Ateş, 1996: 244). Yazında ve sanatta sık sık yinelenen temayı vurgulayıcı öge ya da süstür. (Nutku, 1998: 133).

Yolların Sonu'nun bütün baskıları dikkate alındığında bu kitaptaki toplam şiir sayısı 54'tür. (Ercilasun, 2019, s. 320). Atsız'ın *Yolların Sonu* adlı şiir kitabında sık sık tekrarlanan mezarsızlık ve adsızlık motifleri Atsız'ın aynı zamanda fikrî dünyasını etkilemiş olan fikirlerin motifleşmiş şeklidir. Hem romanlarında hem de çıkarmış olduğu çeşitli dergilerde bu motiflerin fikrî arka planını görmekteyiz.

Millî fedakârlık; kişinin, içerisinde yaşamış olduğu millî devlet ve mensubu olduğu millet uğrunda ve o milletin millî değerlerine bağlı olarak iyi veya kötü her durumda milleti için hayatını da feda edebilmesidir. Örneğin, Millî Mücadele; bağımsızlığa duyulan özlem, vatanseverlik, **fedakârlık**, çalışkanlık, iş birliği ve yardımseverlik gibi değerler etrafında birleşilerek başarıya ulaştırılmıştır. Bununla birlikte Kütahya-Eskişehir yenilgisinin ardından, var olma ve yok olma ayırımına geline nokta, toplumun elindeki tüm varlığını ordunun emrine vermesi, halkın bağımsızlık ve vatan için her şeyi feda edebileceğinin göstergesidir. (Bayburt & Doğan, 2020: 1713).

Millî gurur ise kişinin millî fedakârlığı yerine getirirken herhangi bir karşılık beklemeksizin millî fedakârlığı gerçekleştirmesidir. Bütün Hun kumandanları "Tanrı'nın devletlerini korumak için kendilerine yardım ettiğine dair bir delil de Çin'de hüküm süren kargaşalığın ortaya çıkmasıdır." diyorlardı. Hunların, esaret devrinde bile, millî şuur ve gururlarını muhafaza ettiklerine ve Tanrı'nın kendilerine yardımcı olduğuna inandıklarına dair şu tarihi kayıt da çok mühimdir. Mağlup olan bir Hun hükümdarı teslim olmayı reddederken: "Şimdi ölürsek dünya durdukça kahramanlık şânımız yaşayacak, oğullarımız ve torunlarımız başka milletlerin başbuğları olacaktır." Beyanı böyle bir durumda bile cihan hakimiyeti fikrinin ne derece derin bir imanla yaşadığını göstermektedir." (Turan, 2017: 106). Atsız ise bu anlayışı şiirinde şöyle dile getirmektedir:

"Yatağında ölmeyi hatrından sök, çıkar!

Döşegin kara toprak, yorganındır belki kar...

Sen gurbette kalırsan, ben ölürsem ne çıkar?

Ruhlarımız buluşur elbet Tanrı Dağı'nda." (Atsız, 2019: 56).

Vatan uğruna ileri atılırken mezarını ve ölümü bile düşünmeden cenk etmenin ölümün sonrasında ise Türklerin **kızılelma** mefkûresinin en önemli mekanlarından biri olan Tanrı Dağı'nda buluşmak fikri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçe Sözlükte kızilelma: "Eskiden Roma ve Moskova kentlerini anıştıran bu deyim, sonraları **Türkçülük ülküsü** anlamında kullanılmıştır." şeklinde açıklık getirirken; Meydan Larousse'da: "Nerde olduğu ya da olacağı belirtilmeyerek, yeryüzündeki bütün Türklerin birleşip kuracakları ideal ülke veya bütün Türklerin bir araya toplanması ülküsü." şeklindeki tanımlandı, sonra buraya kısaltarak aldığımız aşağıdaki bilgiyi buluruz: "Kızılelma, cihan hakimiyeti ülküsüne bağlı olarak halk kitlelerine ve askerlere, adı ve efsanesiyle yayıldı. Osmanlıyla birlikte ortaya çıktı. Ayasofya'nın önünde dikili bir sütun üzerinde at üstünde bulurum. Jüstinianus heykelinin elinde kıvırl bir küre veya atından büyük bir elma vardı. İmparatorun dünyayı elinde tuttuğunu gösteren bu küre, cihan hakimiyeti tılsımının yazılarını taşırdı. XIV. yy' da heykelin ve kürenin (kızılelma) düşmesi, birçok ülkenin Türkler tarafından fethine ve imparatorluğun çöküşüne bir işaret sayıldı. Gerçekten dünya hakimiyetini temsil eden bu heykelin Jüstinianus'u gösterdiği; İmparator Jüstinianus'un: "Beni yıkacak kimse buradan gelecektir." dediği hakkında bir söylenti vardır.

Evliya Çelebi, Hz. Muhammed'in doğumunda Ayasofya'nın kubbesiyle birlikte kızilelmanın da düştüğünü yazar. (Kırzioğlu, 2010, s. 89). Ömer Seyfettin'in, altında Koca Sekmanbaşı adı bulunan " Hemen göstereyimler, kalkılıç olur, düşmanı harap ederiz ve kralın tahtını başına geçirürüp: "Kızılelma'ya dek gideriz." cümlesiyle başlayan **Kızılelma Neresi?** adlı hikayesinde de aynı sembolün kullanıldığı dikkat çeker. İlgili hikâyede, sefer kararının alınması üzerine ordunun **Kızılelma'ya!** naralarında anlamı yakalanmaya çalışılan Kızılelma devrin Süleymanı tarafından ne olduğu sanki bilinen fakat söylenilemeyen; tabiatın, ilmin irfanın ötesinde ancak sezilebilen bir hakikat şeklinde tespit edilirken genç bir postacı ile Padişah arasında geçen konuşma sembolün anlamını açar durumdadır: "-Kızılelma neresi? - Atınızın gittiği yer... Padişahım! -Orası neresi? - Neresi olduğunu ancak padişahım bilir..." Evet orası ne Hint ne Sint Ne Çin ne Maçın ne Viyana ne de Roma'ydı. **Kızılelma** benim gitmek istediğim yer, işte, Hakk'ın beni göndereceği yer." (Kırzioğlu, 2010: 91).

"Bu varlık dünyasında yalnız senin hiç mi hiç,

Bir şeyin olmayacak... Hatta mezar taşın da." (Atsız, 2019: 57).

Mezar taşının olmayacak olması aynı zamanda mezar taşında yazılacak adın, adsızlığın olmamasını da getirecektir. Bu bağlamda mezarsızlık ve mezar taşının olmayışı, adsızlık motifiyle birlikte bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ceyhan Atuf Kansu Anadolu'yu anlattığı **Balım Kız Dalım Oğul** adlı eserinde Selçuklu bahadurlarının Anadolu'daki kümbetli mezarlarını şöyle betimler: "Evet, bunlar bir mezardır. Bir güneş topacı gibi dönen kubbeleri altında savaşçılar, akıncı komutanlar, tolgalı Selçuk beyleri yatar. Ne var ki ölümü bile güzelleştiren ne sadeliktir bu? Bir mezar mıdır bu? Bir ölü müdür yatan altında, yoksa sarmaşıklı bir ay odası mıdır, belli değil, taş avutur olmuş ölüyü. (Kansu, 2022: 11).

Böylece kahramanlığın büyüklüğü derecesinde onu yücelten şeyler onun adının şanı veya mezarının mimarî açıdan göz kamaştırıcılığı değildir. Kahramanın vatanı, milleti için göstermiş olduğu kahramanlık yani böyle bir eylemselliktir kahramanı yüceltecek olan. Bu anlayışı Atsız da şöyle dile getirmiştir:

“Kahramanlık ne yalnız bir yükseliş demektir,
Ne de yıldızlar gibi parlayıp sönmemektir.
Ölmezliği düşünmek boşuna bir emektir.
Kahramanlık: Saldırıp bir daha dönmemektir.”

...

“**Adsız sansız olsa da** en büyük kahramanlık:
Göz kıpmadan saldırıp bir daha dönmemektir.” (Atsız: 2019: 42).

Kahramanların misyonu yurdu yaşatmaktır. Yükselmek, yıldız olmak, ün yapmak değildir; ad san düşünmeden saldırmak ve dönmemektir. Atsız'ın romanlarında kahramanları da adsız, sansız yaşamayı, fedakârlık ve ferâgati esas alan kahramanlardır. (Ercilasun, 2019: 30).

Çin tarihlerinde kaydedilen olaya göre, kahramanlarımızın hiçbiri Kürşad kadar büyük bir gaye ve onunki gibi zor koşullar altında vuruşmamışlardır. Zira Kürşad kahramanlığın olduğu kadar hakkından vazgeçişin de örneği bir kişiliktir. İhtilal başarılı olsa bile kağanlıkta gözü olmadığını ihtilalden önce savaşçılara açıklamıştır. Çin sarayını basarak gerçekleştirmek istediği ihtilâli makam elde etmek için değil Türk milletinin kurtuluşu için yapmıştır. Hüseyin Nihal Atsız'ın Kürşad karakterindeki maksadı, arzuladığı Türk gençliğine bir rol model olmasıydı. Kürşad, fikirleriyle Türk gençliğine örnek olmalı, Türk gençleri Kürşad gibi olmaya özen göstermelidir. Kürşad, Atsız'ın hayal dünyasında kusursuz bir Türk örneğiydi. (Arslan, 2019: 32).

“Yoldaşlık ederekten gökte güneşle, ayla
Aşarsın tepe, ırmak; yürürsün ova, yayla...
Hatta ne biçimde geldinse bir borayla
Daha sert kasırğa içinde **biteceksin.**” (Atsız, 2019: 54).

Atsız, tabiat unsurlarını kullanarak dünya hengâmesi içerisinde belki bir savaş gibi sert “kasırğa”lar için ölmek fikriyle yine ölümü müphem bir fikir olarak düşünmüştür. Türklerin de yaşadığı Türkistan coğrafyasının hem iklim olarak hem yaşam şartları bakımından zorluğu düşünülürse birçok zorluğa katlanmak, korkusuzca meydanlara atılmak Atsız'ın ideal Türk tipinin bir özelliği olmalıdır. Aynı zamanda Türklerin göçebe-yörük yaşayış tarzı onları bir mekâna bağlı kılmaz. Dolayısıyla bir Türk için yurt, Türk'ün var olma mücadelesinde bulunduğu yerdir. Türk var oldukça da aslında milleti için yok olacaktır. Çünkü var olma çabası şahsı için değildir.

“Anlamayız hayatı felsefeyle, ilimle
Hayat çelik ellerle atılan zar olmalı.
Rahat yatakta ölmek acap olmaz mı çile?
Kanlı sınır boyları bize mezar olmalı.” (Atsız, 2019: 7).

Millet uğruna savaş meydanında can vermek gerektiği fikrini yineleyen şair, ölüm sonrası mezar anlayışını kanlı sınır boylarına, savaş meydanına taşımıştır. Mezar fikrinin havada kaldığı bu şiirde de bir mekân olarak mezar, dar oluşu tersine çevrilerek;

mekansızlığı veya müphemliği ile kişilerin mefkûresinin yolunda onları perçinleyen bir unsur olarak ifade edilmiştir.

“Savaş türküleriyle aylı kızıl bayrağı
Kefensiz ölülerin ruhunu özleyen yar.” (Atsız, 2019: 7).

Ölüm fikrinin arka plana itildiği bu musralarda kefensizlikle beraber ölümün ve sonrasının belirsizliği arka planda mezarsızlığı da getirmektedir. Atsız'ın ideal Türk tipi milleti için sonunu düşünmeyen tiplerdir. Bu noktada yurdu için can veren, yurduyla, yurdunun tabiatı ile bütünleşmiş kahramanlar karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Türk-İslam anlayışında şehitler kefensiz olarak gömülmektedir. Burada kefensiz ölümler şehit olanlar yahut motif olarak da ifade edilmiş olan mezarı dahi olmayan kahramanlardır.

“Gözümüzde bir hasret parlayarak, düşünce
Toprak ana elbette bize açar kolunu.
Onun kadar düşünmez bizi hiçbir düşünce,
Kendi koynunda saklar can veren her oğlunu.” (Atsız: 2019: 8).

Dünya'nın herhangi bir yerinde can verme fikri, mezarla yani belirli bir mekanla değil Dünya'nın büyük bir kısmını kaplayan toprak örtüsü ile bütünleşen büyük **ruhlar** yine bir mekâna ve mezara sığdırılamamıştır. Bu noktada yine tabiatla bir bütünleşme anlayışı söz konusudur. Türk'ün ayak bastığı her yer Türk için yurt olmaya namzettir. Kızıl elma doğrutusunda Türk cihan hakimiyeti anlayışına göre ise yurt tutulacak topraklar için can vermek, Türkler için kendisini kucaklamak için bekleyen topraklardır. Yurt tutulacak topraklara erişildiğinde ölüm bile mukaddestir. Buralara varıldığında Türk milleti için can verenlere yönelik bir mezara da gerek kalmayacaktır. Öyle ki bu noktada mezarsızlık motifi tabiat anlayışıyla bütünleşmiştir.

“Gam mı ceylan gözlüler bizlere yar olmasa?
Yeter ki kılıçlarla süngülerle yar olmalı.
Rahat yatakta ölmek sanki değil mi tasa?
Savaş er meydanı bize **mezar** olmalı.” (Atsız, 2019: 8).

Savaş meydanı çerçevesinde ele alınan savaş meydanının mezar olması fikri yine ulu amaçlara karşılık, büyük mefkûrelerin sonucunda beklenti olmadan dünyadan ayrılmak ve yine dünyaya ait bir mekân ile özdeşleşmemek yani mezarsızlık düşüncesi mefkûreler uğrunda ruhu yüceltme fikrini ön plana çıkarmaktadır. İdeal Türk tipinin yatağında ölmemesi gerektiğini vurgulayan Atsız, yatağın ve ölüm döşegi deyiminin bu noktada mezarı çağrıştırması yine karşımıza mezarsızlık anlayışını çıkaracaktır.

“Yarın Yavuz dirilip bize buyruk verince
Kızgın kum çöllerini yeni baştan aşarız.
Kanlarımız sebildir; akıtarak hepsini
Belirsiz mezarlarda anılmadan yaşarız.” (Atsız, 2019: 10).

Yukarıda değindiğimiz üzere asıl soyadı Çiftçioğlu olan H. Nihâl Atsız, Atsız soyadını sonradan almıştır. Atsız soyadını alması da ele aldığımız mezarsızlık ve adsızlık motifi bağlamında bir durum olduğu düşünülebilir. Nihâl Atsız, Soyadı Kanunu'nun yanlış olduğunu düşünüyordu; çünkü Türklerde soyadı isimden sonra değil, önce gelirdi. İlle Avrupalılara benzeyeceğiz diye soyadını sona almak, Atsız'a göre, şuuraltına işlenmiş bir aşağılık duygusunun ifadesiydi. Yukarıda da değindiğimiz üzere eski Türk kültüründe adsızlık aynı zamanda atsızlık olarak kabul edilir. Atsız,

adsız olmak ise kendini millet içinde eritmek ve kendi benliğini bir kenara atıp millî benlikte yok olmaktır.

Adsızlık ve mezarlılık motifinin kolektif bilinç dışı, kolektif kimlik aracılığıyla Türk kültüründe var olduğunu ve buradan da Atsız'ın fikir dünyasına yansıdığı bu çalışmada ortaya konulan bilgiler ışığında düşünülürse tarihimizde Harzemşah hükümdarı Atsız Harzemşah adında bir hükümdar ve Mısır Fâtımî halifeliğinin sınırları içinde bulunan Filistin'de Büyük Selçuklu Devleti'ne tâbi bir Türkmen beyliği kuran (yaklaşık 1069-1070) Kurlu Bey'in 463'te (1071) ölümü üzerine beyliğin başına geçen Selçuklu emîri Emîr Atsız'ın (Sevim, 1983: 63). Varlığı düşünülürse adsızlık/atsızlık fikir dünyasının da Türk tarihi ve kültüründe çok eskilere dayandığı anlaşılabilir.

Mezarlılık bağlamında mezar taşlarının üzerine yazılan adlardan yoksun olmak, öldükten sonra adın anılmasa da dünyada büyük mefkûreler uğruna yaptığın işlerle devlet-i ebed müddete katkı sağlamak, kızılme mefkûresi uğruna dünyada makam, mevki, karşılık beklemezsizin büyük emellere atılmak fikrini Atsız, şu dizelerle de dile getirmiştir:

“Hepsi sussa da Kürşad, uzatarak elini
Hoş geldin oğlum Atsız kutlu olsun diyecek.” (Atsız, 2019: 11).
“Yeryüzünde bırakmadan küçücük bir iz
Geçip giden milyonlarca **adsız kahraman**,
Ki her biri bugün bize vermededir şan.” (Atsız, 2019: 21).

Öldükten sonra yeryüzünde hiçbir iz bırakmamak fikri yine mezarlılık ve adsızlık motifini düşündürmektedir. Atsız için kahramanlık, dünyada bir iz bırakmak değil, dünyadaki büyük mefkûrelerini eyleme dönüştürüp, bu bağlamda dünyadaki vazifeni tamamlayıp dünya sahnesinden çekilmektir. En büyük kahramanlık onun için devlet-i ebed müddetbi, Türk milletinin var oluşunu ebediyen devam ettirmekte lokomotif olmaktır. Eğer kahramanlık övünmek veya takdir toplamak için yapılırsa kendi içinde kahramanlığın tüm büyüğü kaçacaktır.

“**Ebedi yiğit!**
Adı yok şehit!
Kefenin: Vatan...
Tabutun: Cihan...
Düşünüp övün,
Yaşıyor ünün.” (Atsız, 2019: 36).

Bu dizeler; ebediyet yolunda **adsızlık**, kefenin vatan ve tabutun cihan olması şöhretin yer teşkil eden maddî unsurlar ile değil; mistik, manevi unsurlar ile yaşayacak olması yine maddî bir yer teşkil eden mezar kavramını mezarlılığa dönüştüren bir fikrin arka planını göstermektedir.

“Damarında kan: Bir alev midir?
Yaşaman: Roman;
Ölümün: Şiir.
Sana yok ne taş,
Ne de bir mezar.
Bu hayat: Savaş!
Ebedi uzar.” (Atsız, 2019: 36).

Mezar taşının olmaması beraberinde adın bilinmeden dünyadan göçmektir. Mezar taşının olmaması mezarsızlığı da getirecektir. Dünya burada bir "savaş" olarak ele alınmıştır. Atsız'ın şiirlerinde ise savaş maddi bir eylemden çok milletleri ulu mefkûreleri ulaştıran manevî bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine mezardan mezarsızlığa, addan addsızlığa dönüş gibi maddî unsurların manevî unsurlara ya da manevî uğurlara götüren araçlar olduğunu görmekteyiz:

"Bildiğin neyse unut, Tanrı'ya kavuştun tut,
Bir gün ölüm meleği seni yere serince
Şu gördüğün ne varsa birer küçük damladır,
Bir denize akıyor hepsi yerli yerince.
Bitiş gördüğün baştır, mezar beşiğe aştır,
Ölü diye eştir, düşün biraz derince.
Atsız! Ölüm gerekmez teninde can yaşarken,
Sen burada olmazsın ölüm kanat gerince..." (Atsız, 2019: 70).

Şair, dünyada gördüğü maddî unsurları denize akan nesnelere olarak görmektedir. Bu şiirde yine mezar kavramını ele alan Atsız, mezarın beşiğe aş olduğunu söylemektedir. İnsan yaşadıkça ölüme ve mezara daha da yaklaşacaktır. Bu noktada şiirde geçen ölüm kavramının ise manevî derecesi yükseltilerek şiirde aktarılmıştır. İnsan büyük emelleri uğrunda yaşarken zaten ölümü göze almış ve bu uğurda dünyadaki **görevini** tamamlamak için cenk meydanlarına atılacaktır. Böyle biri ise zaten daha ölmeden ölmüştür. Dolayısıyla ölüm ve ölümden sonrası böyle kişiler için yeni bir boyuttan ziyâde dünyadaki görevini başarı ile tamamlamanın ebedî bahtiyarlık getirdiği yerdir.

"Hakanların dikilmeli Altay'da tuğları,
Varsın cihanda olmayagörsün mezarımız." (Atsız, 2019: 85).

Kızılalma mefkûresine atıf yapan şair, Millî Edebiyat Dönemi'nde de önemli bir tema ve kavram olarak karşımıza çıkan "kızılalma" kavramı Türk milleti için ve Türkçülüğü konu edinen şairlerin fikir dünyasını şekillendiren bir ideoloji olmuştur. Tanrı Dağı, Altay Dağları, Ötüken gibi mekanlar Orta Asya'da ve Orta Asya dışındaki Türk dünyasında yaşayan Türkler için önemli mekânlar olmuştur. Atsız da aşağıdaki dizelerde bu mekanları dile getirmiştir:

"Ne güzeldir anarak Tunga Er efsanesini
Yürümek...
Ruh olup, ordu olup Tanrı Dağı'n çevresini
Bürümek..." (Atsız, 2019: 82).

"Herkes bir özleyişle yaşar... Ben de öylece
Altaylar'ın ve Tanrı Dağı'n çevresindeyim." (Atsız, 2019: 87).

Şair, ölümden sonrası için kızılalmanın gerçekleşeceği mekanları bir ruh olarak Tanrı Dağlarının ve Altayların tepesinden izlemek tahayyülünü kurmuştur. Adı, sanı, mezarı olmadan dünyadan göçmek isteyen şair için **mezar**, öldükten sonra ruhen izlemek istediği Tanrı Dağları, Altay Dağları olmuştur. Nihâl Atsız, sadece şiirlerinde değil romanlarında da ele aldığımız motifleri kullanmıştır. Örneğin, Deli Kurt adlı eserinde geçen şu diyalog ele aldığımız meseleyi destekler niteliktedir:

Anası tek başına söyledi:

“Ölüm o kadar güç değildir. Unutulmak yamandır.”

Babası fısıldadı:

“Asıl ölüm unutulmaktır.”

Amcası ilave etti:

“Unutmak da ölmektir.”

İsa Beğ devam etti:

“Hayat birkaç hatıradır.”

Bala Hatun bitirdi:

“Hayat ölümün başlangıcıdır.”

Çakır farkına varmaksızın elindeki Kuran’ı açmıştı. O zaman beş hayalet birden tekrarladı:

“İnsan anıldıkça yaşıyor demektir.” (Atsız, 2018a: 42).

Anılmak kahramanlık göstermektir. Atsız’ın buradaki ifadesine göre, kahramanlık yaşam boyu ölümü göze alabilmektir. Yine Atsız’ın Deli Kurt romanında Bala Hatun aylar sonra erkek bir çocuk doğurur ve bu erkek çocuğun adı Murad’dır. Bu doğum olağanüstü bir doğum olarak değerlendirilebilir; zira İsa Bey tedbirli davranarak Bala Hatun’un ve Deli Kurt’un hayatını kurtarması ve Çakır’ın, Bala Hatun’u köye gizlice götürürken Osmanlı Bey’i Mehmet Çelebi’nin adamlarıyla mücadelesi kahramanın doğumuna olağanüstülük kattığı şeklinde değerlendirilebilir. Deli Kurt bu denli zor bir süreçten sonra doğar. İsa bey, Bala Hatun’a yazdığı bir mektubunda çocuğunun erkek olması durumunda adının Murad olmasını ister. Çocukluğundan beri yiğit biri olacağı anlaşılan ve tez canlı olan Murad’a etrafındakiler, Deli Kurt lakabını takarlar. Artık Murad’ın ismi Deli Kurt olarak kalır. Deli Kurt ismi, Murad isminin önüne geçmiştir. Bu, Deli Kurt’un kahramanlık ve yiğitlik göstermesiyle ilişkilendirilebilir. (Toprak, 2018: 508). Böylelikle toplum/millet tarafından verilen Deli Kurt lakabı yine şahsî adın önüne geçerek, lakabın millî kimlikle bütünleştiğini görmekteyiz. Atsız’ın Ruh Adam romanının adının **Ruh Adam** olarak tercih edilmiş olması da kişinin maddî varlığından çok Selim Pusat kahramanı ile yine kolektif bilinç dışıyla teşekkül ettirilmiş bir kahraman olduğu görülmektedir.

Ali İhsan Kolcu, Ruh Adam romanındaki kahramanları yine bu anlayışla nitilemektedir: “Atsız bu romanıyla okurunu **Tarıkut Mete** zamanına sonra da oradan yirminci yüzyıla getirmektedir. Millî ve tarihsel hafıza yeni nesillerde devam etmektedir. Figürler, zaman ve zemin değişmekte fakat edebî ve ezeli olan devam etmektedir.” (Kolcu 2008: 317).

Sonuç

1. Kolektif millî kimliğin, bireysel düşünüşten sıyrılarak oluşabileceği fikri, Atsız’ın Yolların Sonu adlı kitabında ele alınan şiirlerinde adsızlık ve mezarsızlık motifi olarak karşımıza çıkmıştır. Kahramanlığını Çin tarihlerinden öğrendiğimiz üzere Türk tarihinde de karşımıza çıkan ve Atsız’ın şiirlerinde de konu edindiği Kürşad, Atsız’ın örnek bir kolektif kimlik olarak millî gurur ve millî fedâkârlık bağlamında ortaya koyduğu bir millî kimlik örneği olmuştur. Millet için ölümü göze alabilecek kahramanlıkları ortaya koyabilmek kişiye ad, şan, şöhret olarak yetmesi gereken bir anlayıştır. Kişinin öldükten sonra mezarı dahi olmasa yaptığı kahramanlıkların nesiller boyu sözlü veya yazılı olarak destanlarla, tarihi vesikalarla aktarılması, bağlı bulunduğu

millete örnek bir kahraman olması kişiye ünvan olarak yeteceği anlayışı Atsız'ın ele alınan şiirlerinde adsızlık ve mezarsızlık fikri olarak motifleşmiştir.

2. Atsız'ın asıl soyadı Çitfçioğlu iken sonradan Atsız soyadını alması bu çalışmada değinildiği üzere adsızlık ve atsızlığın Eski Türklerden beri kolektif bilinç dışı ile taşınarak aynı anlam arka planını ifade ettiği, yine aynı çıkış noktasından hareket etmesi dolayısıyla Atsız'ın Soyadı Kanunu'na verdiği tepkiden dolayı soyadını Atsız/Adsız olarak almıştır. Bu tutuma göre de adsızlık olarak Atsız'ın eserlerinde motifleşen bu anlayış; Atsız, soyadı alırken de bir yokluğu belirten soyadını alması yine onun Türklerin bir ünvana ihtiyaç duymadığının bir göstergesidir. Adsızlık ve mezarsızlık olarak Atsız'ın şiirlerinde motifleşen bu anlayış bizzat Atsız'ın yaşamında kendisi tarafından soyadı tercihinde de dikkate alınmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmada edebî, tarihî alt yapısı ortaya konulan adsızlık ve mezarsızlık anlayışları adeta bir millî kimlik olarak Atsız'ın fikir dünyasına da yansyarak Yolların Sonu adlı şiir kitabında motifleşmiştir.

Kaynakça

- Arslan, F. (2008, Kasım). Metaforik Tercihler Bakımından Akif'i Okuyabilmek. 1. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu, I. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Burdur. <https://mae.mehmetakif.edu.tr/yayinlar/1-uluslararasi-mehmet-akif-ersoy-sempozyumu-cilt-1-2009.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Arslan, S. (2019). *Hüseyin Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor Adlı Romanlarının Eleştirel Söylem Biçembilim Işığında İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ateş, Ş. (1996). Hesse'nin Masalları: Motifler Otobiyografik Unsurlar. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Dergisi*, 96 (1), s. 244-249.
- Atsız, H. N. (2018a). *Deli Kurt*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Atsız, H. N. (2018b). *Turancılık, Millî Değerler ve Gençlik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Atsız, H. N. (2019). *Yolların Sonu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ayvazoğlu B. (2018) Soyadı Hikâyeleri. Karar Gazetesi. <https://www.karar.com/yazarlar/besir-ayvazoglu/soyadi-hikayeleri-6355.adresinden> erişilmiştir.
- Bayburt, B. & Duman, D. (2020). Millî Mücadele Döneminin Değerler Eğitimi Açısından Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Belgi Dergisi*, 2020 (1), s. 1704-1719.
- Bulut, M. (2020). Atsız'ın Bozkurtlar Romanındaki Kişi Adları Üzerine. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, 6 (13), s. 319 - 351.
- Deliorman, A. (2013). *Atsız Hayatı Görüşleri Eserleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Ercilasun, A. B. (2019). *Atsız Türkçülüğün Mistik Önderi*. Ankara: Panama Yayıncılık.
- Güncel Türkçe Sözlük (2020). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karataş, T. (2001), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- Kırzioğlu B. (2010). Kızılma'nın Türklük için Anlamı ve Cengiz Aytmatov'un Kızıl Elma Hikayesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0(7), 89-101.
- Kolcu, A. İhsan (2008). *Cumhuriyet Edebiyatı Hikâye ve Roman*. Erzurum: Salkım Söğüt Yayınevi.
- Korkmaz, R. (2003). Oğuz Yurdu Romanında Toplumsal Bilinçdışının Görüntü Düzeyleri. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig dergisi*, (27), 71-83.

- Nutku, Ö. (1998). *Gösterim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Ölmez, M. (2015). *Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları Metin-Çeviri-Sözlük*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Özdil, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*, 3 (28), 383-400.
- Özşener, F. (2009). Edebi Motif: Bir Tanım ve Değerlendirme. *Yedi dergisi* (2), s. 61-66.
- TDV İslâm Ansiklopedisi, (1983). "ATSIZ b. UVAK".
<https://islamansiklopedisi.org.tr/atsiz-b-uvak>.adresinden erişilmiştir.
- Toprak, A. (2018). Hüseyin Nihal Atsız'ın Deli Kurt Romanında Kahramanın Yolculuğu Bağlamında Deli Kurt'un Ergilenme Süreci. *Sosyal Bilimler Dergisi// The Journal of Social Science*. (22), s. 505-514.
- Tural, S. K. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Turan, O. (2017). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi, Türk Dünya Nizamının Millî, İslami ve İnsani Esasları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (2019). *Atsız, Hüseyin Nihal*.
<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/atsiz-huseyin-nihal>. adresinden erişilmiştir.
- Türk Söylence Sözlüğü. (2011),
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/TurkSoylenceSozluGu.pdf>.adresinden erişilmiştir.
- Yıldırım, Ş. B. (2019). *Hüseyin Nihal Atsız'ın "Bozkurtlar" Adlı Romanındaki Değerlerin Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.